

Externe eindevaluatie van het programma 2017-2021 van Djapo

SAMENVATTING

Nancy Jaspers
nancyja@humanya.be

Samenvatting

Doelstellingen en aanpak van de evaluatie

Dit rapport is het resultaat van een externe evaluatie, uitgevoerd tussen mei 2021 en mei 2022 door Humanya, met als doel de realisatie van de specifieke doelstelling en de vier resultaten van het vijfjarenprogramma (2017-2021) van Djapo te evalueren, met behulp van de DAC-criteria relevantie, effectiviteit, efficiëntie en duurzaamheid. Enkele bijkomende evaluatievragen focusten op diversiteit, het pilootproject secundair onderwijs, de strategie ten aanzien van het onderwijsbeleid, en de impact van COVID-19.

Djapo is een educatieve organisatie die kiest voor een duurzame, rechtvaardige en solidaire samenleving die zich verbonden voelt met toekomstige generaties en de rest van de planeet. Hiervoor investeert Djapo in het leerproces van kinderen en jongeren zodat ze bewuste keuzes kunnen leren maken voor een duurzamere wereld. Vanuit het kader van Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (EDO) ondersteunt Djapo leerkrachten en scholen in Vlaanderen en het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het werken rond duurzaamheidsthema's en (denk)vaardigheden. De afgelopen vijf jaar (2017-2021) voerde Djapo een DGD-programma uit met als specifieke doelstelling: *“Een steeds representatievere groep onderwijsinstellingen in Vlaanderen en in het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkt aan de hand van een kwaliteitsvol EDO-kader”*. Om deze doelstelling te bereiken werden vier resultaten vooropgesteld:

- Het bewustzijn, de bereidheid en de capaciteit van leerkrachten/schoolteams om te werken aan de hand van een kwaliteitsvol EDO-kader is versterkt
- Het bewustzijn, bereidheid en capaciteit van actoren uit de schoolomgeving om leerkrachten/scholen te stimuleren m.b.t. EDO is versterkt
- Het bewustzijn, bereidheid en capaciteit van (onderwijs)beleidsmakers m.b.t. het belang van EDO binnen (onderwijs)beleid is versterkt
- Djapo, andere actoren en experts leren samen in functie van een brede toepassing van een kwaliteitsvol EDO-kader

Het verloop van het evaluatieproces was als volgt opgebouwd: een deskstudie en startinterviews, een aantal bijeenkomsten tijdens de evaluatieperiode met de stuurgroep die de evaluatie opvolgde, (groep)interviews met school- en andere, externe actoren, een interne leerbijeenkomst en restitutiemeeting met medewerkers van Djapo, en een rapporteringsfase waarbij de feedback op het draftrapport werd geïntegreerd in het eindrapport. De informatie bekomen tijdens de eindevaluatie werd getrianguleerd met de eigen interne monitoringgegevens van Djapo, de resultaten uit de midtermevaluatie, andere documenten en de interviews met externe actoren.

Conclusies

Scholen uit het (buitengewoon) basisonderwijs, het (buitengewoon) secundair onderwijs, de verschillende lerarenopleidingen (kleuter, lager en secundair onderwijs) en het hoger onderwijs maakten de afgelopen jaren allemaal gebruik van het Djapo-aanbod. Het aanbod van Djapo is dan ook breed toepasbaar binnen verschillende onderwijsniveaus. Binnen deze onderwijsniveaus zijn de afgelopen jaren meer scholen gebruik gaan maken van het aanbod van Djapo, behalve in het basisonderwijs en de lerarenopleidingen basisonderwijs. In het basisonderwijs was dit het gevolg van

een bewuste keuze van Djapo om kwaliteit boven kwantiteit te verkiezen en om voor meer impact te gaan. Dat vertaalde zich in het minder aanbieden van eenmalige ad hoc workshops in klassen ten voordele van meer intense, langer lopende begeleidingen. Tijdens de tweede helft van het programma koos Djapo er ook voor om sterker in te zetten op de zelfeffectiviteit van leerkrachten (als doelgroep, en niet als intermediaire actor) alsook op het werken op schoolniveau om de Whole School Approach te kunnen realiseren. Tijdens de voorbije programmaperiode maakte Djapo verder werk van het uitbouwen van haar expertise, niet enkel voor scholen en leerkrachten maar ook voor andere onderwijsactoren op beleidsniveau.

Globaal is de spreiding van het Djapo-aanbod voor basisscholen tussen 2017 en 2021 verbeterd in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op basis van drie indicatoren: de onderwijsnetten, de geografische locatie en de socio-economische situatie van leerlingen. Djapo werd (en wordt) algemeen beschouwd als een unieke en relevante organisatie die scholen en andere actoren versterkt om kinderen en jongeren te helpen leren keuzes te maken op een meer duurzame manier. In die zin wordt Djapo aanzien als een organisatie die rechtstreeks bijdraagt aan een meer duurzame samenleving. Jammer genoeg zorgt net de uniciteit van Djapo en het feit dat ze werkt op het snijvlak onderwijs- internationale samenwerking er ook voor dat het voor buitenstaanders niet altijd duidelijk is waar Djapo precies voor staat en wat haar meerwaarde is. Dat valt moeilijk te rijmen met de bevindingen van deze eindevaluatie, omdat hieruit is gebleken dat Djapo wel degelijk iets toevoegt dat binnen de sector wereldburgerschapeducatie nog te weinig aanwezig is: het inzicht dat werken rond duurzaamheid best dient aangepakt te worden op een holistisch en systemische manier. Het feit dat Djapo dit inzicht in de praktijk brengt, haar werking ook wetenschappelijk onderbouwt en dit weet te vertalen naar zeer concrete werkvormen en methoden die breed inzetbaar zijn, is een aanpak die we nog niet vaak terugvinden bij andere organisaties in België die werken rond wereldburgerschapeducatie.

De meeste bevroegde leerkrachten – tijdens deze evaluatie - voelden zich, dankzij het aanbod van Djapo, achteraf bekwaamer om kant-en klaar materiaal te gebruiken van Djapo in de klas, alsook om bij te dragen aan een meer duurzame schoolomgeving. De grootste meerwaarde van het aanbod van Djapo had volgens de bevroegde leerkrachten en directies te maken met het verschil in aanpak en methoden in vergelijking met de ‘klassieke’ manier van lesgeven, en de voordelen hiervan. Ook de duurzaamheidsthema’s door Djapo meegenomen in het aanbod werden als steeds relevanter beschouwd door leerkrachten binnen de huidige context. De meeste bevroegde leerkrachten voelden zich ook versterkt om een EDO-vaardigheid in de klaspraktijk te brengen. Effecten op schoolomgeving leken niet of beperkt voor te komen wanneer het aanbod van Djapo hier niet op gericht was.

De behaalde resultaten droegen ook bij aan de realisatie van de specifieke doelstelling, zijnde “een steeds representatievere groep onderwijsinstellingen in Vlaanderen en in het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkt aan de hand van een kwaliteitsvol EDO-kader”.

Uit de evaluatie blijkt dat het aanbod van Djapo breed toegankelijk en inzetbaar is, en voldoende tegemoetkomt aan de verwachtingen van zowel diverse als minder diverse klassen. Zowel diverse als minder diverse klassen lijken gebaat met een aanbod dat rekening houdt met diversiteit. Dit toont aan dat Djapo in het programma 2017-'21 in haar aanbod ook voldoende rekening heeft gehouden met het principe ‘Leave No One Behind’. Zowel diverse als minder diverse klassen leken gebaat te zijn met een aanbod dat rekening houdt met diversiteit: voor diverse klassen om beter aan te sluiten op de

leef-en denkwereld van alle leerlingen en op de anderstaligheid van leerlingen, en voor minder diverse klassen om meer bewustzijn te creëren voor diversiteit, zelfs al is de school zelf niet of weinig divers (via gebruikte voorbeelden en cases in de werkvormen). Daarbij speelt niet enkel Djapo maar ook de leerkracht zelf een belangrijke rol bij het laten aansluiten van het aanbod op de noden van leerlingen. Een belangrijke aanname daarbij is dat leerkrachten de noden van de leerlingen voldoende kennen en kunnen vertalen via het aanbod van Djapo, wat in de praktijk niet altijd even eenvoudig blijkt te zijn.

Djapo werkte de voorbije programmaperiode vaak rechtstreeks samen met scholen. De rol van andere, externe, intermediaire actoren (zoals gemeenten) om rond EDO te kunnen werken met leerkrachten en scholen was de afgelopen periode echter ook niet te onderschatten. Factoren die tijdens de uitvoering van het programma hebben bijgedragen aan het succes van het Djapo aanbod in scholen waren geslacht en de mate van zelfeffectiviteit van leerkrachten, de visie van de school op EDO, contextfactoren alsook de manier waarop Djapo haar aanbod vormgaf en aanbod. Factoren die de transfer naar de klas bemoeilijkten waren vaak gerelateerd aan een andere manier van denken en werken die leerkrachten eigen dienen te maken. Dit vroeg tijd en soms ook enige weerstand die diende overwonnen te worden. Zonder steun van collega's en directie werd deze transitie dan ook als moeilijk ervaren. Afhankelijk van het type traject was de motivatie en engagement van leerlingen ook mee bepalend voor het succes hiervan.

Uit de evaluatie blijkt dat Djapo een professionele organisatie is, die kwaliteit hoog in het vaandel draagt. Door deelname aan werkgroepen en commissies op beleidsniveau, via samenwerking met andere experts en expertisecentra, het leveren van input over EDO aan onderwijskoepels en andere organisaties heeft Djapo de afgelopen jaren actief bijgedragen aan het debat over EDO (en WBE). Dit is in lijn met de strategie van Djapo om zich sterker te profileren als expert op vlak van EDO, en ook om sterker aan te sluiten bij en invloed uit te oefenen op het beleid, o.a. via de eindtermen en leerplannen. Djapo stelde zich daarbij de afgelopen jaren altijd "lerend" op: samen met andere actoren en experts ontwikkelde de organisatie haar kennis en expertise verder in functie van een brede toepassing van een kwaliteitsvol EDO-kader. Dit legde tegelijk ook wel een zekere druk op de organisatie en haar medewerkers.

De COVID-pandemie had tijdelijk tot gevolg dat er minder scholen werden bereikt: een aantal begeleidingsmomenten in scholen werden uitgesteld of definitief geannuleerd. Tijdens de pandemie waren nieuwe scholen ook minder gemakkelijk aan te trekken. De pandemie heeft de globale uitvoering van het programma echter niet significant belemmerd.

Het interne monitoringssysteem van Djapo geeft interessante inzichten in het bereik van het aanbod. Het huidige systeem van opvolgen (vooral kwantitatief) deed wel afbreuk aan wat er werkelijk gerealiseerd werd op het terrein de afgelopen jaren.

Aanbevelingen

Op vlak van opvolging van activiteiten en resultaten verdient het aanbeveling om het huidige monitoringssysteem te verbeteren zodat de voortgang van het programma niet enkel gericht is op het monitoren van het bereik en representativiteit, maar ook op de kwalitatieve voortgang van de resultaten. Belangrijk daarbij is om de verandertheorie, als fundament voor de werking van Djapo, regelmatig te checken op validiteit en deze of de programmastrategie aan te passen indien nodig.

Djapo kan zich nog sterker en duidelijker profileren als expert op vlak van EDO. Daarbij kan ze haar unieke aanpak en manier van werken nog beter communiceren naar derden toe. We onderschrijven de keuze van Djapo om in de toekomst geen directe capaciteitsversterking meer te voorzien van actoren uit de schoolomgeving, ter ondersteuning van scholen in de aanloop naar het werken met een kwaliteitsvol EDO-kader. Actoren uit de schoolomgeving zoals gemeenten en andere externe actoren (koepels, begeleidingsdiensten) blijven wel relevant als intermediaire actor en “entry point” om scholen te bereiken. Daarnaast verdient het ook aanbeveling om de ruimere schoolomgeving (leefomgeving van kinderen, lokale buurt) sterker mee te nemen binnen het aanbod en aanpak door Djapo, gezien een toenemende diversiteit binnen de klas en schoolcontext.

Het is aanbevolen om de visie van Djapo sterker te vertalen in een proactieve, meer strategische en beleidsmatige aanpak op onderwijsniveau die meer vertrekt van een EDO-noodzaak dan van een aanpak van onderuit. Gezien een aantal evoluties in de context die een duurzame samenleving ondermijnen, kan een school het zich niet meer permitteren om hier geen of weinig aandacht aan te besteden, of geloven dat ad hoc, geïsoleerde en eenmalige activiteiten voldoende zijn om bij te dragen aan een duurzame samenleving. Scholen hebben de verantwoordelijkheid om een leercontext voor hun leerlingen te creëren die actueel is en inspeelt op wat er gaande is in de maatschappij. EDO zou hier integraal deel van moeten uitmaken. Dat betekent dat Djapo nog meer strategisch en beleidsmatig zou kunnen werken op niveau van scholen(groepen), koepels en andere organisaties die overkoepelend werken (binnen onderwijs en internationale samenwerking), vanuit een visie dat het kunnen inzetten van EDO-vaardigheden en inzichten onontbeerlijk is voor het onderwijs van vandaag. Dat vraagt een meer pro-actieve, strategische en beleidsmatige aanpak naast een aanpak van onderuit die scholen wil ‘verleiden’ om rond EDO te werken. Ook de samenwerking met lerarenopleidingen kan hiertoe bijdragen.

